

вище методології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Див. зокрема, Що таке Prompt? Double.news. 18.08.2024 - <https://double.news/2024/08/18/shho-take-prompt/>
2. Див, зокрема, Поняття соціального права: методологія визначення// Соціальне право. Випуск 2018/3. С. 44 – 50 - http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=so_pr_2018_3_10; Соціальне право: за крок до визначення// Соціальне право. № 3/2023. С. 44 – 51 - <https://soclaw.com.ua/index.php/journal/article/view/1115/703>
3. Коломицька Д. В. Штучний інтелект як суб'єкт трудового права // Забезпечення стійкості у складних умовах. Харків – Брістоль. 8 червня 2023 року
4. Гайдамака В. Соціальне право: проблеми визначення// Юридичний вісник, 2020/3. С. 286 – 290
5. Праці Жоржа (Георгія) Гурвіча неодноразово цитувались автором. З постаттю Ж. Гурвіча та результатами його наукової діяльності можна познайомитись, наприклад, звернувшись до публікації професора Кривошеїна В. В. *Жорж Гурвіч – предтеча створення соціологічної школи в Дніпровському університеті* // GRAN/21(10), 2018. С. 61 – 69

УДК 349.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-01-07

Сіньова Л. М.

*доцентка кафедри трудового права та права соціального забезпечення,
провідний юрист Центру соціального права
Навчально-наукового інституту права
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
кандидат юридичних наук, доцентка*

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ» У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Стаття присвячена детальному вивченню ролі асистента вчителя в умовах інклюзивної освіти, що є важливим елементом для розвитку сучасної освітньої системи в Україні. Зростаюча потреба в асистентах вчителів є наслідком значного збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами (далі - ООП), для яких навчання у загальноосвітніх закладах стає можливим завдяки створенню інклюзивного середовища. Інклюзивне навчання є не лише соціальною потребою, а й правом кожної дитини, незалежно від її фізичних чи психічних особливостей, отримувати якісну освіту в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Стаття розглядає ключові аспекти, що визначають роль асистента вчителя в

інклюзивних класах, його юридичний статус, права, обов'язки та професійну підготовку. Незважаючи на визнання важливості цієї посади, на сьогоднішній день в українському законодавстві ще не сформульовано чітке та всеосяжне визначення терміну «асистент вчителя», що ускладнює належну реалізацію цієї професії. Для забезпечення ефективності інклюзивної освіти в країні необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, розширити підготовку кадрів та забезпечити їх відповідними умовами для виконання функцій, спрямованих на полегшення навчання дітей з особливими потребами.

Окрім теоретичних аспектів, стаття також аналізує практичні проблеми, з якими стикаються асистенти вчителів у процесі роботи в інклюзивних класах. Це включає недосконалу підготовку деяких фахівців, відсутність достатнього обсягу навчальних програм, що включають інклюзивну освіту, а також недостатнє розуміння суспільством важливості цієї професії. Дослідження також розглядає перешкоди, з якими стикаються діти з ООП в умовах традиційного навчання, і роль асистента вчителя в подоланні цих бар'єрів.

У статті наголошується на необхідності створення більш сприятливих умов для розвитку інклюзивної освіти в Україні, а також на важливості активної співпраці між асистентами вчителів, учителями, батьками та іншими фахівцями в рамках освітнього процесу. Інклюзивне навчання має стати не лише тенденцією, а й стандартом освіти, який враховує всі потреби учнів. Важливо підкреслити, що асистенти вчителів виконують безліч важливих функцій, таких як організаційна, консультативна, навчально-розвиткова діяльність, що вимагає від них високих професійних якостей і постійного розвитку.

Тема інклюзивної освіти також має важливий соціальний аспект, оскільки дозволяє створювати більш толерантне суспільство. Стаття підкреслює, що тільки завдяки усвідомленню суспільством важливості цієї теми можна досягти реальних змін, які допоможуть інтегрувати дітей з ООП у загальноосвітні заклади та поліпшити їх соціальну адаптацію.

Ключові слова: інклюзивна освіта, асистент вчителя, освіта, ООП.

The article is dedicated to a detailed study of the role of a teacher's assistant in the context of inclusive education, which is an essential element for the development of the modern education system in Ukraine. The growing demand for teacher assistants is a result of the significant increase in the number of children with special educational needs (SEN), for whom education in general educational institutions becomes possible due to the creation of an inclusive environment. Inclusive education is not only a social necessity but also the right of every child, regardless of their physical or mental characteristics, to receive quality education in a general educational institution.

The article explores key aspects that define the role of a teacher's assistant in inclusive classes, their legal status, rights, responsibilities, and professional training. Despite the recognition of the importance of this position, a clear and comprehensive definition of the term "teacher's assistant" has not yet been formulated in Ukrainian legislation, which complicates the proper implementation of this profession. To ensure the effectiveness of inclusive education in the country, it is necessary to improve the regulatory framework, expand the training of specialists, and provide them with the appropriate conditions to perform functions aimed at facilitating the education of children with special needs.

In addition to theoretical aspects, the article also analyzes practical problems faced by

teacher assistants in the process of working in inclusive classes. This includes the inadequate preparation of some specialists, the lack of sufficient educational programs that include inclusive education, as well as the insufficient understanding by society of the importance of this profession. The study also discusses the barriers faced by children with SEN in traditional learning environments and the role of the teacher's assistant in overcoming these barriers.

The article emphasizes the need to create more favorable conditions for the development of inclusive education in Ukraine, as well as the importance of active collaboration between teacher assistants, teachers, parents, and other specialists within the educational process. Inclusive education should become not only a trend but a standard of education that takes into account the needs of all students. It is important to highlight that teacher assistants perform many important functions, such as organizational, consultative, and educational development activities, which require high professional qualities and continuous development.

The topic of inclusive education also has an important social aspect, as it allows for the creation of a more tolerant society. The article underlines that only through society's awareness of the importance of this issue can real changes be achieved, which will help integrate children with SEN into general educational institutions and improve their social adaptation.

Keywords: *inclusive education, teacher's assistant, education, SEN.*

Постановка проблеми. На жаль, в суспільстві зростає число дітей з інвалідністю. До причин відносять різні чинники: спадковість, екологію, відхилення у розвитку тощо. За даними Держстату, станом на перше січня 2021 року в Україні налічується 2 млн 703 тис. людей з інвалідністю, серед них — 163,9 тис. дітей. Ця сумна і тривожна статистика гостро ставить перед українською спільнотою, урядом питання вирішення проблеми щодо включення наших співгромадян з інвалідністю в соціум, а також проблеми їхньої активної адаптації, соціалізації та розвитку в межах і на благо суспільства [3, с. 292].

Інклюзивна освіта має велике значення для суспільства, оскільки забезпечує реалізацію права на освіту дітям, котрі мають особливі освітні потреби, тим самим роблячи освіту доступною кожному. Проте даний інститут все ж є новим для суспільства і вимагає детального дослідження з метою його вдосконалення.

Метою статті є аналіз законодавства для визначення терміну «асистент вчителя» у юридичній науці, його місця в освітньому процесі та перспективи розвитку даної професії.

Виклад основного матеріалу: Визнання прав дитини з особливими освітніми потребами, її потреб, інтересів, надання допомоги у процесі соціалізації та вибору фахової діяльності є дуже цінним на сучасному етапі розвитку освіти. Тому важливого значення набуває інклюзивне навчання, що передбачає сумісне навчання осіб із порушеннями психофізичного розвитку з їх однолітками з нормою здоров'я [3, с.292].

Інклюзивна освіта представляє собою систему освітніх послуг, що базується на принципі гарантування основного права дітей на отримання освіти та можливості отримувати її у місці проживання. Це означає, що навчання дітей з особливими освітніми потребами відбувається в умовах загальноосвітнього закладу. Цей процес включає в себе постійні зміни в навчальній програмі та ресурсах, з метою забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхнього психофізичного стану [5, с. 190]. Варто зазначити, що готовність дітей з особливими освітніми потребами до навчання в звичайних українських загальноосвітніх школах ще є досить обмеженою і це пов'язано з недостатньою інформованістю суспільства щодо суті інклюзивної освіти та її переваг. Важливо розуміти,

що інклюзивна освіта допомагає дітям з вадами розвитку відчувати себе частиною навчального середовища.

Інклюзія означає відкриття можливостей для кожного учня шляхом складної, але відповідної освітньої програми, яка враховує їх потреби та надає необхідну підтримку через медико-соціальний та психолого-педагогічний супровід. Проте найбільш важливим є те, що діти вчать у середовищі здорових однолітків, що сприяє розвитку у них спрямованості на повноцінне життя, усвідомленню власних здібностей та підвищенню якості власного життя [8].

Інклюзивна освіта – термін, який вперше прозвучав у Саламанській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами, яка була прийнята на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами у червні 1994 року. Саме цей документ і став першим міжнародним документом, який наголосив на необхідності проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти [4, с. 4]. В основі терміну «інклюзивна освіта» лежить соціальна модель розуміння інвалідності, яка трактує інвалідність, як поняття, яке еволюціонує, і є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і бар'єрами, що існують у зовнішньому середовищі і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Інклюзивна освіта – це освітня технологія, яка передбачає навчання й виховання дітей з особливими потребами у звичайному навчально-виховному закладі, де створені відповідні умови для забезпечення максимальної ефективності навчального процесу [4, с. 5].

Інклюзія (з англ. inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті; це політика й процес, що дає можливість усім дітям брати участь у всіх програмах. Інклюзивне професійне (професійно-технічне) навчання – система освітніх послуг для здобуття професії або професійних навичок особами з особливими освітніми потребами, гарантованих державою [14, с. 75].

Відповідно до ч. 4 ст. 33 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року № 2145-VIII [12] освітні програми можуть мати корекційно-розвитковий складник для осіб з особливими освітніми потребами. Слід наголосити, що посада «асистент вчителя» в порівнянні з іншими посадами існує не так давно.

В ст. 1 зазначеного закону визначено поняття такі як: корекційно-розвиткові послуги (допомога) - комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі навчання, спрямованих на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення;

інклюзивне навчання - система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників;

інклюзивне освітнє середовище - сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей;

особа з особливими освітніми потребами - особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту;

психолого-педагогічні послуги - комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів

освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, іншими фахівцями;

психолого-педагогічний супровід - комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачених індивідуальною програмою розвитку.

Тому кожна дитина має право на якісну та доступну освіту. І право кожної людини на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України. В Україні створюються рівні умови доступу до освіти і ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Отже, право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак.

Право особи на освіту може реалізовуватися шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів, у тому числі шляхом здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та освіти дорослих.

Ключовим документом для розвитку інклюзивної освіти в Україні є концепція «Нової української школи», яка була затверджена Національною Радою Реформ. Першими важливими кроками у цьому напрямку є збільшення державного фінансування програм інклюзивної освіти. Однак існують перешкоди, які ускладнюють впровадження цього проекту, зокрема, складність інтеграції людей з інвалідністю в суспільство. Таким чином, інклюзивна освіта в Україні знаходиться на початковому етапі розвитку. Для вирішення цієї проблеми необхідно якомога швидше прийняти закон про освіту, який гарантуватиме право на освіту для всіх дітей і забезпечити державне фінансування додаткових послуг для дітей з особливими освітніми потребами. Реалізація цих заходів має відбуватися як на державному, так і на регіональному рівнях, залучаючи всі відповідні структури, а її успішність має стати показником впровадження європейських стандартів освіти [13, с. 89].

Листом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 28.09.2012 р № 1/9-694 було введено посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням, де зазначено розрахунок ставки на клас, порядок розробки та затвердження посадових обов'язків вихователя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням, умови та розмір оплати праці вихователів загальноосвітніх навчальних закладів та інші питання.

Слід наголосити, що 01.02.2018 року Міністерство освіти і науки України збільшило норму ставки асистента вчителя на інклюзивний клас, уперше визначені умови введення посад учителів-дефектологів у закладах загальної середньої освіти, у яких запроваджене навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних і спеціальних класах [10, с. 8].

Асистент учителя – посада педагогічного працівника, який відповідно до українського законодавства бере участь у розробленні та виконанні індивідуальних навчальних планів і програм, адаптуванні навчальних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами» (постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах») [14, с. 13-14]. В

інклюзивному словнику асистент вчителя - це педагогічний працівник, який має вищу освіту та забезпечує включення учня з ООП до освітнього процесу; асистент вчителя працює з усім класом; входить в штат навчального закладу; та надає послуги в інклюзивному класі [7].

Наказом Міністерством освіти та науки України № 1310 від 18.10.2019 р. була затверджена Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа» «Професійна діяльність асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі». Мета програми полягає у формуванні компетентностей асистентів учителів закладів загальної середньої освіти, необхідних для ефективної роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до існуючого нормативно-правового забезпечення, сучасного розуміння інклюзивного навчання.

В Листі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 25.09.2012 р. № 1/9-675 зазначено посадові обов'язки асистента вчителя для практичного використання орієнтовні кваліфікаційні характеристики асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням, які розроблені у зв'язку із введенням зазначеної посади до Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 06.12.2010 р. № 1205, зареєстрованим у Міністерстві юстиції 22 грудня 2010 р. за № 1308/18603. Таким чином, асистент вчителя має здійснювати такі функції як: організаційну, навчально-розвиткову, діагностичну, прогностичну, консультативну та постійно підвищувати свій професійний рівень, педагогічну майстерність та загальну культуру.

У листі Міністерства освіти і науки України «Щодо тривалості уроків в інклюзивних класах, функціональних обов'язків асистента вчителя» від 05.02.2018 р. № 2.5-281 зазначено, що основна функція асистента вчителя як педагогічного працівника – співпраця з учителем інклюзивного класу, аби допомогти приділити увагу кожному учню під час освітнього процесу.

Організуючи спільну діяльність у рамках професійної взаємодії «вчитель – асистент вчителя», перш за все слід дотримуватися розуміння, що це мікроколектив однодумців, які, виконуючи певні посадові обов'язки, вирішують різні проблеми, однак мають спільну мету. Слід зазначити той факт, що провідна роль у забезпеченні навчально-виховного процесу на уроці належить вчителю, у той час як асистент має опікуватись цим процесом у векторі найоптимальнішого засвоєння інформації, знань, формування навичок в учнів з ООП. Відтак, асистент вчителя – його помічник, і серед його функціональних обов'язків провідним є здійснення навчально-розвиткової діяльності [1, с. 29]. Тому, на початку навчального року важливо, щоб вчитель та асистент зустрілись та обговорили свої повноваження та визначили способи комунікації між собою.

Асистент вчителя під керівництвом вчителя може працювати з учнями індивідуально або в невеликих групах, проводячи різну роботу для підсилення та покращення засвоєння навчальної програми. Він також дає вчителям відповідні поради та пропозиції. Наприклад, асистент вчителя може оцінювати дії учнів, складати перевірочні тести (але не інтерпретувати результати тестування), спостерігати за поведінкою учня під час освітнього процесу й вести нотатки, а також допомагати планувати освітню програму [15, с. 84]. Асистент вчителя не повинен виконувати завдання, які є прерогативою вчителя – планування освітнього процесу, оцінювання навчальних завдань учнів, що передбачає професійну інтерпретацію результатів їх виконання [6].

Асистент вчителя перебуває поряд з учнем під час уроків, позакласних заходів, супроводжує його на додаткові та розвивальні заняття, спостерігає в процесі такого заняття (за потреби), має можливість контактувати з фахівцями, обговорювати важливі питання. Асистент вчителя вислуховує поради, надає інформацію про дитину, постійно спілкується з батьками учнів, залучає їх до планування роботи та реалізації програм [10, с. 72]. Таким чином, асистент вчителя бере активну участь в організації освітнього процесу та адаптує дитину ООП з метою вивчення її індивідуальних особливостей. І вже спільно з вчителем досягають кінцевих цілей навчання, які передбачені індивідуальною програмою розвитку.

Варто наголосити, що сьогодні асистентами вчителів працюють фахівці, які не отримали відповідної підготовки у вищому навчальному закладі, отже, намагаються самостійно зорієнтуватись у специфіці професії. Усі вони потребують термінової допомоги в питаннях розширення уявлень про основні принципи організації інклюзивної освіти, специфіку співпраці з основним учителем у класі, особливості внесків у розробку та реалізацію індивідуальної програми розвитку, диференціацію навчання в інклюзивному класі, налагодження ефективної співпраці з батьками дітей з особливими потребами. Їм потрібні додаткова інформація про особливості розвитку дітей, різні види порушень і поведінкових проявів, можливості врахування специфіки розвитку та вміння ефективно реалізувати стратегію їхнього залучення, підтримку та стимулювання в навчальному середовищі [1, с. 17].

Як наголошує Мащак С.О. інклюзивна освіта володіє вагомим потенціалом. Це не тільки можливість покращити навчальні результати учнів з особливими потребами, але й створити більш толерантне та інклюзивне суспільство. Тому, інклюзія дітей з різними особливостями у навчально-виховний процес має стати не просто тенденцією, а стандартом сучасної освіти [9, с. 118].

Слід наголосити, що фахівці соціономічних спеціальностей, які будуть володіти інклюзивною компетентністю, зможуть розв'язати проблеми здобувачів освіти з ООП, які перебувають у складних життєвих ситуаціях, пов'язаних із нестабільною ситуацією в Україні та в ході інклюзивного навчання долати труднощі управлінсько-методичного, соціально-педагогічного та медико-психологічного характеру. Змістовне наповнення обов'язкових компонентів професійно-освітніх програм навчальними дисциплінами «Інклюзивна освіта», «Основи інклюзивної педагогіки» та доповнення загальних компетентностей – інклюзивною компетентністю, допоможе реалізувати наявний запит на висококваліфікованих фахівців соціономічних спеціальностей. Отже, досягнення поставленої мети інклюзивного навчання вимагає зміни системи підготовки фахівців для сфери освіти. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні необхідності введення спеціалізації для соціальних працівників «Асистент дитини в інклюзивному класі», що забезпечить підготовку помічників дитини з ООП, а для педагогічних працівників – «Інклюзивне навчання», яка гарантуватиме надання якісних освітніх послуг [11, с. 56]. Таким чином, держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти.

Відкритим залишається питання повної обізнаності суспільства щодо такої освіти. Так українська гумористка **Лера Мандзюк під час виступу дозволила собі зневажливе висловлювання в бік особливих дітей. Артистка запитавши глядачку про її професію,**

яка виявилася асистентом вчителя і пояснила, що допомагає дітям, які мають труднощі з навчальним матеріалом та потребують особливих умов навчання у школах, назвала їх «тупенькими». Дане висловлення викликало тільки сміх залу і ніхто цього не зупинив та не пояснив для чого потрібен асистент вчителя. Тільки після виступу в соціальних мережах ці слова викликали хвилю обурення серед українців, які різко відреагували на висловлювання Лери, вважаючи його неприйнятним та образливим для дітей, які потребують особливої підтримки у шкільному середовищі.

Сама ж Мандзюк визнала свою помилку та пояснила, що не знала про такі нововведення в освітньому процесі та професію асистента вчителя. Тому можна зробити висновок, що у 2024 році більшість суспільства навіть не знає про дану професію, так як реакція на концерті була не зовсім адекватною.

Реалізувати вищезазначені основні завдання інклюзивної освіти можливо лише за умови високого рівня толерантності у суспільстві. Людство пройшло довгий і суперечливий шлях щодо сприйняття дітей з ООП та людей з інвалідністю. Це був шлях духовної еволюції, на якому зустрічалася байдужість, ненависть та агресія, терпима поблажливість, турбота та милосердя. Сучасне українське суспільство робить переконливі спроби утвердитися на принципах гуманності та етичності, ідеях гідності та самоцінності кожної особистості [3, с. 293]. Незважаючи на всі спроби остаточно нівелювати негативне ставлення до дітей з ООП, до людей з інвалідністю, світ не зовсім гуманний по відношенню до сімей з дітьми з інвалідністю, а сім'ї з «особливими» дітьми платять світові тим самим, чим ще більше викликають агресію до себе. Інклюзивна освіта і толерантність стануть основою суспільства рівних можливостей [3, с. 294].

Висновок. Таким чином, кожна дитина з особливими освітніми потребами має абсолютне право на навчання у загальноосвітньому закладі поблизу місця її проживання з усіма необхідними ресурсами, тому інклюзивна освіта є одним із ефективних методів навчання в сучасному світі. Професія асистента вчителя в нашій державі має цінуватися, особливо під час війни, коли діти потребують і психологічної допомоги. Враховуючи невелику заробітну плату, помічник вчителя при цьому виконує багато функцій, таких як: комунікативні, організаційні, мають бути співчутливими та уважними до потреб дітей. Бути орієнтованими та всеціло спрямованими на розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, на творчу педагогічну діяльність, навички вирішення конфліктних ситуацій та ін.

Список використаних джерел:

1. Асистент вчителя в інклюзивному класі: навч.-метод. посіб. / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, за заг. ред. М. Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видав. дім «Плеяди», 172 с.
2. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.
3. Боровисяк Т. В., Фаін А. В. Інклюзивна освіта та толерантність: шлях до формування суспільства рівних можливостей. С. 291-298 52.V-2023-Боровисяк-Т.-В.-Фаін-А.-В.pdf
4. Васильєва Г.І. Любарєць В.В. Термінологічний словник-інклюзія. Призначення термінологічних словників – відобразити понятійно-термінологічний апарат

різних галузей науки й техніки та забезпечувати наукову, навчальну, виробничу діяльність. Термінологічний словник є найважливішим засобом опису тієї чи іншої терміносистеми. Київ : Міленіум, 2018. 42 с.

5. Зярянюк О. В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту : зб. наук. пр. Одеса, 2015. Вип. 11. С. 190-193

6. Інклюзивний клас: асистенти вчителя допомагають учням з особливими освітніми потребами. URL: <https://studway.com.ua/inklyuzivniyklas/> (дата звернення: 15.08.2024).

7. Інклюзивний словник. Сайт асистента вчителя Лавренчук Л.О. <https://asistent-vcitela-lavrencuk-lubov-oleksandrivna.webnode.com.ua/inklyuzivnij-slovník/> (дата звернення 14.08.2024)

8. Любунь Ю.О. Інклюзивна освіта: проблеми та перспективи. С. 428 INKLUZIVNA_OSVITA_PROBLEMI_TA_PERSPEKTIVI.pdf (дата звернення 02.08.2024)

9. Мацак С.О. Особливості інклюзивної освіти молодших школярів. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2023 С. 116-120 <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/236/321> (дата звернення 14.08.2024)

10. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.

11. Пелех Ю., Філоненко М., Шевців З. Теоретико-методична підготовка майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей до роботи в умовах інклюзії в освіті: формування інклюзивної компетентності. Молодь і ринок № 1 (209), 2023 С. 53-57

12. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 27 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 02.08.2024).

13. Сергієнко Н. В. Інклюзивна освіта: проблеми та перспективи. Надання освіти особам з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору: Матеріали науково-практичної конференції. Лисичанськ: ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка». Лисичанськ: ТОВ «КИТ – Л». С.88 – 90

14. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна. За заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.

15. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі : навч-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупасвої. Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2012. 120 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).